

Pòrtic

Ramon Tremosa

Catalunya, potència logística natural

L'Estat contra el mercat

Ramon Tremosa

Catalunya, potència logística natural

L'Estat contra el mercat

Pòrtic

Primera edició: novembre del 2020

© Ramon Tremosa, 2020

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-481-7

Dipòsit legal: B. 18.389-2020

Fotocomposició: Realització Planeta

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com

o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Tots els drets reservats.

ÍNDEX

PRIMERA PART

1. GLOBALITZACIÓ FAVORABLE	17
La península Ibèrica durant l'Imperi romà.	17
El Consolat de Mar, la principal contribució catalana a la humanitat?	22
Segle XXI, el gran salt de Catalunya	25
2019: primer superàvit comercial agroalimentari.	30
La Mediterrània torna a ser el centre de gravetat del comerç mundial	40
Ports catalans i valencians, emergents sense corredor mediterrani	43
Una «regió porta de comerç europeu» a l'alça	45
El pol Nord es fondrà? La ruta ferroviària de la seda pot substituir el comerç marítim?	50
La logística, l'amic invisible	54
El futur de la logística urbana.	60
Logística urbana i nou urbanisme	61

2. INTEGRACIÓ EUROPEA CREIXENT	67
Sort de la «mica d'Europa» que tenim.....	67
La lliure circulació, el millor invent europeu del segle xx.	73
L'euro, el ciment d'Europa	77
Merkel, la millor alumna de Keynes contra el «keynesianisme de campanar».....	82
Espanya sense l'euro i el BCE: més a prop dels Països Baixos o de l'Argentina?	90
<i>Smart power</i> de la UE: com Brussel·les fa rutllar el món	96
Espanya, el país que més incompleix la llei europea.	101
Draghi acusa governs i multinacionals	103
L'espoli del riu Noguera Ribagorçana	107
3. UNA DÈCADA PRODIGIOSA (2009-2019)	113
Aeroport de Barcelona, un salt espectacular	113
Allargar la pista de l'aeroport: Aena té raó	120
Barcelona, <i>hub</i> tecnològic europeu contra pronòstic	124
Les <i>fintech</i> aterren i arrelen a Barcelona	131
Fira de Barcelona fa el gran salt	134
El corredor 5G del Mediterrani	138
Barcelona, ciutat pionera en diplomàcia científica i tecnològica	143
La geografia del treball i el futur del teletreball ..	147

SEGONA PART

4. L'ESTAT CONTRA EL MERCAT	159
Corredor mediterrani: la UE «intervé» la política radial d'infraestructures espanyola	159
Un corredor mediterrani <i>low cost</i> que aviat se saturarà?.	168
Revifa el corredor central?	178
Madrid «supera» Catalunya... al preu de desertitzar Castella.	183
L'error immens del Gran Madrid: integració econòmica, desintegració política?	190
La mentida de la inversió pública de l'Estat espanyol a Catalunya	195
Peatges, el nou «cafè per a tothom»?	198
Obra pública de l'Estat a Catalunya. Projectes i ritme d'execució	202
Madrid centralitza finances, la UE les liberalitza i la revolució digital amenaça la banca tradicional	207
Discriminació a les empreses catalanes en l'accés a les tarifes elèctriques.	215
Catalunya no serà renovable el 2030	218
APÈNDIX: Caixabank: que el peix petit no es mengi el peix gros.	227
EPÍLEG: Catalunya, potència logística natural.	231
AGRAÏMENTS.	235
BIBLIOGRAFIA.	237

GLOBALITZACIÓ FAVORABLE

LA PENÍNSULA IBÈRICA DURANT L'IMPERI ROMÀ

Mentre la riquesa de les nacions provenia sobretot de l'agricultura, i això va ser així durant milers d'anys, Catalunya era principalment una terra de pas i poc poblada, fora dels mapes productius i de les grans civilitzacions.

Catalunya és un país escàs en terra fèrtil i pobre en aigua i en recursos minerals i naturals. Per això ha estat històricament una terra de pas en la façana mediterrània, més enllà de la qual els boscos espessos i les muntanyes aspres feien molt difícils tant la vida com les activitats productives a l'interior. De sempre, les males comunicacions han estat un fre per accedir a moltes comarques de l'interior des de la façana litoral.

Catalunya és un país de muntanyes: el 50,5% de la seva superfície, de 32.107 quilòmetres quadrats, té més d'un 20% de pendent; això fa que compti amb una superfície conreada molt inferior a les mitjanes mundial i europea. També per aquest motiu Catalunya té un percentatge baix d'autoproveïment alimentari, estimat al voltant del 40%, i ha d'importar més de la meitat dels aliments que consumeix.

El règim de pluges mediterrànies, que combina llargues sequeres amb curts períodes d'aiguats intensos, ha fet de Catalunya una terra eixuta i dura per viure-hi de l'agricultura. A Barcelona, per exemple, hi plou anualment tant com a Londres, però amb un règim d'intensitats certament molt diferent.

Si mirem un mapa de com es repartia la producció a l'Imperi romà (el PIB, que en diríem avui), hi veiem que la costa mediterrània de la península Ibèrica era poc important des del punt de vista productiu. Aquesta franja costanera d'Ibèria estava poc poblada, sobretot si la comparem amb la península Itàlica, Egipte i les costes de Grècia. La façana mediterrània ibèrica figurava a la cua en aportació productiva a l'imperi, en bona part també perquè era la perifèria més occidental i estava allunyada de Roma.

En els mapes productius de l'Imperi romà hi destaca com a primer gran pol d'activitat i de riquesa tota la península d'Itàlia, gran receptora de béns i tresors de tot l'imperi, especialment la ciutat de Roma. Seguidament hi apareix Egipte, principal centre productor de cereals, gràcies sobretot al delta del Nil: la logística i el transport de la producció fins a Roma ens informa de milers de vaixells que cada any feien el trajecte entre Alexandria i la capital de l'imperi.

A continuació, en els mapes hi apareixen Grècia i l'Àsia Menor, antigues civilitzacions inspirades en el bressol agrari de la primera gran civilització, Mesopotàmia, on van néixer l'agricultura i la moneda. Grècia va ser conquerida militarment pels romans, tot i que els romans van ser conquerits pels grecs amb la difusió arreu de l'imperi de la seva esplendor filosòfica i cultural.

En canvi, la Mediterrània occidental, en els mapes productius de l'imperi, sempre apareix en un racó i a la cua: si-

tuada a l'extrem oposat de la Mediterrània del qual va néixer la civilització, la península Ibèrica era la perifèria de l'Imperi romà. Els ibers ben poques coses podien ensenyar als romans: ens en queden molt pocs rastres i no sabem gairebé res de la seva llengua.

La Tàrraco romana, un dels primers grans assentaments romans fora d'Itàlia, neix com a enclavament militar: els romans buscaven un indret idoni per fortificar-se i a l'antiga Tarrakon dels ibers van trobar un turó de vuitanta metres òptim per als seus propòsits. Els romans volien trencar la línia de proveïments d'Anníbal durant la segona guerra púnica, que passava per la façana litoral. Un cop acabada i guanyada la guerra contra els cartaginesos, els romans es van quedar a la ciutat i la van fer créixer fins a arribar als 40.000 habitants. Les muralles romanes de Tàrraco van assolir els quatre quilòmetres, dels quals avui se'n conserva només un.

En aquella època les ciutats romanes de Bàrcino i Baetulo (Barcelona i Badalona) eren petites ciutats de pocs milers d'habitants, molt per sota de la població de Tàrraco. Més al sud, la ciutat de Dertosa (Tortosa) era un petit port fluvial a la desembocadura del riu Ebre, ja que el delta encara no existia. Roma, en canvi, va arribar a assolir un milió d'habitants en el moment de la seva màxima esplendor. No és fins a l'any 1800 que una altra ciutat europea, Londres en aquest cas, torna a assolir la xifra d'un milió d'habitants.

A la Mediterrània occidental era molt important el port de Massàlia (Marsella), que ja existia en temps dels grecs. Destacava clarament sobre tots els altres gràcies a la seva gran badia natural, amb unes illes al mig que protegeixen la ciutat i el port dels temporals.

Marsella també té el gran avantatge d'estar situada molt a prop de la desembocadura del riu Roine, un dels rius més ca-

balosos de la Mediterrània, que obria la porta del comerç fluvial cap a l'interior de la Gàl·lia. Va ser un eix de comerç molt important que va permetre la ràpida assimilació dels gals als usos i costums de l'imperi.

Així doncs, davant dels grans ports naturals de França i Itàlia —sobretot Marsella, Gènova i Nàpols, que al segle XVIII va arribar a ser una de les ciutats més poblades d'Europa, amb 350.000 habitants—, la costa catalana i valenciana no disposava de cap gran badia natural semblant, en termes de protecció davant dels temporals, que facilités el comerç marítim i impulsés l'economia.

Així, històricament, els ports de Barcelona, Tarragona i València s'han hagut de construir sobre la sorra, edificant-se sobre platges, a mercè de les llevantades. Avui, però, encara som poc conscients d'un canvi que sens dubte és històric: des de fa pocs anys, els ports de Barcelona i València superen els ports de Marsella, Gènova i Nàpols en tràfic de contenidors, cosa que no havia passat mai abans. Aquest és un dels fets que expliquen aquest llibre.

La globalització ha retornat a la Mediterrània la centralitat del comerç mundial, perduda arran del descobriment d'Amèrica. A partir de 1492 aquesta centralitat es va desplaçar cap a l'Atlàntic nord, i durant 500 anys la Mediterrània es va convertir en un mar tancat, com si fos el mar Negre, situat en un racó dels mapes i al marge dels grans esdeveniments del món.

Els imperis sempre s'han creat a la riba d'un mar que és el centre de gravetat del comerç marítim, de manera que Castella (segle XVI), França (segle XVIII), la Gran Bretanya (segle XIX) i els Estats Units (segle XX) van poder bastir la seva hegemonia accedint a l'oceà Atlàntic, que des de 1492 era el principal mar en volum de comerç. De la mateixa ma-

nera, quan la Mediterrània era el mar més important del món, gràcies al comerç van destacar egipcis, fenicis, grecs i romans, mentre que a l'edat mitjana van tenir els seus moments d'esplendor venecians, genovesos, catalans i valencians.

El procés de globalització econòmica i comercial que hem viscut entre 1995 i 2020, que ha convertit Àsia en la gran fàbrica del món i Europa en el principal mercat quant a poder adquisitiu, ha retornat a la Mediterrània la importància que històricament sempre havia tingut. Gràcies al canal de Suez, en només tres dècades la Mediterrània ha triplicat el trànsit de contenidors de l'oceà Atlàntic. A la Mediterrània occidental, els ports que el 2019 movien més contenidors ja eren Barcelona i València, superant els ports de Marsella, Gènova i Nàpols gràcies a la potència dels seus *hinterlands* (àrees industrials).

Els ports catalans i valencians, però, sempre han hagut de competir en unes condicions naturals molt desfavorables: dic a dic i moll a moll, han hagut de guanyar al mar cada pam de terreny, una tasca que fins fa poques dècades ha estat un impediment per construir una prosperitat econòmica i comercial en condicions d'igualtat.

La revolució industrial dels dos darrers segles ha permès avui a Catalunya situar-se com una de les millors «platges portuàries» de la Mediterrània occidental, en termes de capacitat d'afegir valor a les mercaderies semielaborades que van i venen entre continents. La capacitat exportadora de Catalunya s'ha desenvolupat extraordinàriament, amb un creixement del 73% entre 2009 i 2019. El 2019 les exportacions van representar el 30% del PIB de Catalunya, que es va situar com un dels països més exportadors d'Europa (el mateix any Alemanya va exportar un 35% del seu PIB).

EL CONSOLAT DE MAR, LA PRINCIPAL CONTRIBUCIÓ
CATALANA A LA HUMANITAT?

A l'edat mitjana, entre els segles XIII i XV, l'activitat comercial de Barcelona va arribar a una fase de ple desenvolupament. Aquest dinamisme va estimular la creació de diverses institucions, l'objectiu de les quals era regular l'activitat econòmica per facilitar i fomentar la seva expansió.

La gran presència d'art gòtic civil i eclesial a Catalunya, avui afortunadament ben conservat i restaurat, és testimoni de la vitalitat econòmica i comercial a l'edat mitjana. La decadència demogràfica i econòmica dels tres segles posteriors, en canvi, va deixar el nostre país gairebé sense rastres arquitectònics del Renaixement i del primer barroc. El cicle econòmic i el cicle artístic i nacional estan ben correlacionats.

L'any 1348, Pere III el Cerimoniós va refundar la Universitat o Consell de Prohoms de la Ribera, que promocionava i defensava la façana marítima de la ciutat de Barcelona, i la va rebatejar com a Consolat de Mar, que de seguida es va convertir en un tribunal mercantil. L'any 1394, Joan I va crear dues institucions que van consolidar el pes polític i social dels comerciants: els Defenedors de la Mercaderia, que vetllaven pels interessos del món mercantil, i el Consell de la Mercaderia, que s'ocuparia de la gestió de la Llotja, la seu del Consolat de Mar de Barcelona.

La vitalitat del comerç a Barcelona es va reflectir ràpidament en l'urbanisme. El barri de la Ribera, en el qual van ocupar un lloc destacat la Llotja de Mar i la basílica de Santa Maria del Mar, va experimentar una expansió considerable els segles XIII i XIV i es va convertir en el centre del poder econòmic de Barcelona.

El *Llibre del Consolat de Mar*, el codi de comerç marítim català, és possiblement la principal contribució catalana a la història universal; va ser copiat, traduït i imitat arreu del món i encara avui serveix com a base de la legislació marítima actual. El mèrit del *Llibre del Consolat de Mar* va consistir a recopilar les lleis marítimes disperses des del temps del romans fins a les diferents legislacions vigents en aquell moment.

Segons l'historiador Pierre Vilar, el període de plenitud català correspon als anys 1250 a 1350, és a dir, a partir de les conquestes de Mallorca i València per part de Jaume I fins a la pesta negra. Durant aquest segle, la disponibilitat d'homes i de capitals va fer possible la conquesta i el poblament dels nous territoris, la intervenció diplomàtica, militar i comercial al nord d'Àfrica, la recuperació dels drets hereditaris a Sicília (1282), el manteniment a ratlla del Papat i de França, Gènova i Pisa, i sobretot la participació en el comerç amb Orient: «Sens dubte Catalunya sempre va estar per darrere de Gènova i Venècia, però de ningú més», conclou Pierre Vilar.

A partir de 1350, la crisi general europea s'abat amb força sobre Catalunya, que té grans dificultats per seguir el ritme del continent en la superació de la crisi: sortirà de la depressió tard i molt debilitada i no tornarà a ocupar ni de lluny la situació anterior en la jerarquia de països europeus.

L'expansió del comerç català encara es perllongarà fins a mitjan segle xv, sense que això sigui contradictori: el comerç, el desenvolupament bancari i fins i tot la producció per a l'exportació no estan lligats de manera immediata a la situació demogràfica i agrària. De fet, la major part dels grans edificis gòtics procedeixen d'aquest període: el Saló del Tinell (Palau Reial), la Llotja, Santa Maria del Mar (que es va cons-

truir molt de pressa) i les cases i els palaus de mercaders al carrer Montcada.

Pierre Vilar fa moltes referències a la llarga hostilitat de Catalunya amb Gènova i a les seves funestes conseqüències, i d'aquella època prové l'esport nacional dels catalans: les lluites internes. La decadència va afavorir els enfrontaments urbans entre la Busca i la Biga per veure quin grup social havia de carregar amb el pes de la crisi.

El conflicte al voltant del príncep de Viana va portar Catalunya a la guerra civil. En aquest punt, Vilar no pot ser més lacònic ni més precís: la guerra sorgeix de la crisi, la guerra porta la crisi al seu punt màxim i la crisi sobreviu a la guerra. Només després de la pacificació del camp amb la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486) i de noves mesures proteccionistes i monetàries, Catalunya, conclou Pierre Vilar, «sortirà de la crisi per instal·lar-se en la mediocritat».

Les repúbliques de Gènova i Venècia sempre van limitar l'expansió comercial catalana i valenciana a l'edat mitjana. En els segles següents, les pestes medievals van delmar la població diverses vegades, cosa que va desertitzar àmplies zones del país, va obrir la porta a les grans immigracions gascones i va facilitar les posteriors invasions militars franceses i castellanques. De ben segur que, per tot plegat, Dante Alighieri va parlar a la *Divina Comèdia* de «l'avorida pobresa de Catalunya», fent referència a la duresa de la vida en les terres catalanes i del caràcter de la seva gent... i situant, per cert, tots els reis catalans medievals al purgatori.

El cicle econòmic determina el cicle artístic i, fins i tot, el cicle nacional: la ciutat de Roma, per exemple, va ser durant mil anys, entre la caiguda de l'Imperi romà i el segon papa Borja, un petit poble de pastors. El papa Alexandre VI, gran gestor econòmic i polític, a finals del segle xv va posar les

bases de la recuperació econòmica de Roma i la va tornar a convertir en potència política, econòmica i militar, essent la llengua catalana molt utilitzada al Vaticà, tal com es pot comprovar als arxius vaticans.¹

Per aquest motiu, a Roma passem d'admirar la petjada immensa de l'Imperi romà a l'esplendor del Renaixement i el barroc, sense que hi hagi una presència rellevant del gòtic, com el que va florir per quasi tot el continent europeu durant l'edat mitjana i va portar el poeta francès Charles Péguy a definir Europa i els seus límits com un «bosc de catedrals i d'universitats medievals».

SEGLE XXI, EL GRAN SALT DE CATALUNYA

Catalunya ha tingut dos —i només dos— grans moments d'esplendor: el primer a l'edat mitjana, gràcies al comerç marítim, i el segon als segles XIX i XX, mercès a la indústria. És en aquests dos moments que Catalunya es fa present en el concert productiu de les regions i les nacions europees. Artísticament parlant, Catalunya és rica en art romànic i gòtic i en barroc tardà i modernisme; aquests estils, ben presents a casa nostra, són herència i reflex de la vitalitat comercial i industrial de l'edat mitjana i l'edat moderna.

L'any 1359, Pere el Cerimoniós va començar l'ampliació de la muralla de Barcelona, que no obstant això no es va

1. El pare Miquel Batllori va dedicar cinquanta anys a l'estudi de les gairebé 200 cartes conservades del pontificat d'Alexandre VI, l'anomenat «epistolari català dels Borja». Un corpus que l'estudiós considerava «l'epistolari més important de tot Europa al temps de l'humanisme escrit en llengua vulgar», publicat per l'Institut Internacional d'Estudis Borgians i l'Editorial 3 i 4.

acabar fins a inicis del segle XVIII. Aquesta dada ja indica fins a quin punt la decadència va ser notable a Catalunya, tant demogràfica com econòmica, entre mitjans del segle XIV i la guerra de Successió. Per això hi ha molt pocs rastres d'art i d'arquitectura renaixentista i del primer barroc.

Per tant, mentre la riquesa del món provenia de l'agricultura poca cosa podia produir Catalunya, molt sovint considerada pels veïns com una terra de pas. Quan des de casa nostra s'ha pogut crear riquesa per mitjà del comerç i de la indústria, la història ha estat diferent.

En aquest sentit, només cal fer un breu cop d'ull a la població catalana per veure fins a quin punt les pobres condicions per a l'agricultura i les pestes han limitat històricament les possibilitats productives: 52.500 focs (famílies) el 1497, 59.750 focs el 1553, 402.531 habitants el 1717 i 829.615 habitants el 1787.

La revolució industrial catalana, al segle XIX, va ser peculiar dins del context europeu: va ser una revolució industrial feta sense carbó, aprofitant la força dels salts d'aigua dels rius, fins al punt de convertir el Llobregat i el Ter en els rius més explotats del món a principis del segle XX. Contra tot pronòstic, l'economia catalana reneix i, al cap de 600 anys, torna a situar Barcelona entre les grans capitals europees, al bell mig de l'escenari productiu europeu. Francesc Cabana explica com, a principis del segle XX, Catalunya és una potència tèxtil de primera divisió a Europa que obtindrà grans beneficis exportant als països combatents de la Primera Guerra Mundial.

Durant els segles XIX i XX, les crisis socials i econòmiques a Espanya, provocades per guerres civils, suspensions de pagaments de l'Estat i *pronunciamientos* militars diversos, van generar llargs períodes de gran inestabilitat. Massa sovint l'economia en sortia perjudicada, amb episodis recurrents de proteccionisme que deixaven poc marge per operar inter-

nacionalment. En aquest context autàrquic i poc favorable als negocis, les empreses catalanes que van créixer i prosperar ho van fer en un clima no favorable a l'estabilitat que, precisament, necessiten les empreses per créixer.

A la segona meitat del segle xx, el Pla d'Estabilització de 1959 va permetre un gran creixement de la indústria, per bé que les inflacions elevades, els alts tipus d'interès i les periòdiques depreciacions de la pesseta van dificultar la consolidació de grans grups industrials. L'entrada al mercat comú europeu el 1986, endarrerida uns anys per la durada i la intensitat de la crisi del petroli de 1973 a l'Estat espanyol, va obrir les portes a la internacionalització de les empreses, per bé que la mortalitat empresarial va ser més alta que a la resta d'Europa.

A partir de l'entrada en vigor de l'euro, a inicis del segle XXI, s'inicia un altre gran canvi, de gran profunditat: l'euro ha comportat vint anys seguits d'estabilitat de preus, de tipus d'interès baixos (llevat de l'interval 2010-2014, però sempre inferiors als dos dígit) i de moneda única europea estable i forta en els mercats de divises.

L'euro i la política monetària del BCE es van inspirar des del primer moment en la sòlida gestió secular del marc alemany i del Bundesbank, el banc central alemany. L'estabilitat de preus, de tipus d'interès i de tipus de canvi durant vint anys ha propiciat, malgrat les crisis, un període de creixement i expansió continuat i inèdit en la història econòmica de Catalunya.

De fet, al segle XXI el sud d'Europa ha viscut tres grans crisi econòmiques (2009-2010, crisi financera; 2011-2012, crisi del deute sobirà, i 2020, crisi del coronavirus) en un context insòlit: per primera vegada aquests països han gaudit dels beneficis, en termes d'estabilitat monetària i financera, d'una «moneda nòrdica» i d'una política monetària solvent,

independent del poder polític i eficaç en el control de l'especulació en els mercats financers contra la pròpia moneda.

Així, el BCE ha proporcionat al sud d'Europa un port segur enmig de les tempestes i un matalàs inqüestionable d'estabilitat monetària i de tipus de canvi que ha fet molt menys dures les crisis: el BCE ha controlat la inflació i els tipus d'interès, l'especulació dels mercats financers i les primes de risc, a la vegada que ha evitat les fallides bancàries massives i els *corralitos*, que massa sovint hem vist com arruïnaven les classes mitjanes i populars al sud del continent americà. Cal recordar aquest fet als que diuen que Europa «no fa res» o que «no ha fet prou» per nosaltres.

Aquesta estabilitat monetària proporcionada per l'euro des de 1999 ha impulsat decisivament a casa nostra la lliure circulació de persones, béns, serveis i capitals per tot Europa, iniciada per l'ingrés de l'Estat espanyol a la Unió Europea. Aquesta estabilitat monetària de les dues primeres dècades del segle XXI, en contrast amb els dos segles anteriors, farcits d'etapes d'autarquia i aïllament, d'inflacions i tipus d'interès de dos dígitos, de depreciacions sobtades i intenses de la peseta, ha permès a moltes empreses catalanes desplegar un gran potencial de creixement.

Així, Catalunya va tancar el 2019 amb uns cens de 650.000 pimes, 550.000 autònoms, 2,75 milions d'assalariats i unes 8.900 multinacionals (3.400 l'any 2010), mentre que el PIB català es va situar al bell mig de la taula productiva al continent europeu. Catalunya tanca l'any 2019 amb una població de 7,5 milions d'habitants, quan històricament sempre havia estat un país poc poblat, fins al punt que a l'any 1900 no arribava als dos milions d'habitants. Mai abans no hi havia hagut tanta potència productiva a casa nostra ni tant de talent productiu vingut de tot arreu.

Catalunya va perdre una llarga i dura guerra civil el 1939, i el trauma d'aquella derrota i els quaranta anys de repressió, franquisme polític i centralisme econòmic posteriors encara ara expliquen moltes coses de la política i de l'economia a casa nostra. Quan el dictador Franco mor (1975), Madrid ja havia posat les bases del seu projecte implacable de centralisme polític, econòmic i financer. L'obertura econòmica i comercial amb Europa i el món i la moneda única, però, han convertit Catalunya, contra pronòstic, en una potència productiva i exportadora al sud del continent europeu.

Així doncs, Catalunya assoleix el seu zenit productiu l'any 2019, just abans de la sobtada i intensa crisi provocada per la Covid-19 la primavera del 2020. Es va assolir un màxim productiu després de superar ràpidament la devastadora crisi financera de les *subprime* i la crisi del deute sobirà, que del 2009 al 2013 es va acarnissar especialment amb el sud d'Europa.

L'any 2019, el PIB de Catalunya va assolir els 250.597 M€, segons l'Idescat, mentre que les exportacions catalanes van arribar als 73.853 M€, que equivalen al 29,3% del PIB, percentatge que situa Catalunya com una de les economies més exportadores d'Europa.

L'historiador britànic Niall Ferguson va dir, l'estiu de 2020, que «d'aquí cinc anys oblidarem com era la vida l'any 2019», en el cas que l'impacte brutal de la pandèmia continuï condicionant la vida i l'economia del món. Ferguson fa unes prediccions de futur molt pessimistes i afegeix que, davant de la crisi sanitària i econòmica que patim, «no hi ha governs progressistes o conservadors, sinó governs i estats eficients o ineficients». Bill Gates, en canvi, es mostra molt optimista i creu que el 2021 ja es podrà vacunar la població contra la Covid-19.

Ningú sap com serà el futur, i cal esperar que ben aviat la

humanitat superarà, gràcies a la investigació científica, aquesta gran i sobtada crisi de confiança que viu el món. Per si de cas, amb el pas dels anys, Niall Ferguson acabés tenint raó i el món d'ahir ja no tornés en dècades, aquest llibre vol deixar constància de com Catalunya va superar la duríssima crisi financera de 2010-2013: obrint la seva economia, captant inversió estrangera i exportant béns i serveis als mercats europeus i internacionals. Així, si l'any 2009 exportava a la resta d'Espanya el 65% de les seves vendes exteriors i a la resta del món l'altre 35%, el 2019 aquests percentatges s'havien invertit completament.

El final d'aquest cicle expansiu se situa a les acaballes de 2019, quan Catalunya va assolir molts registres d'activitat econòmica i comercial que no havia assolit mai en la seva història. Tot això malgrat el procés polític que entre els anys 2014 i 2017 havia d'arruïnar l'economia catalana —si fem cas dels diaris de Madrid—, mentre que aquells anys el diari *Financial Times* situava Catalunya com la millor regió del sud d'Europa per invertir-hi. Una vegada, tot visitant un dels grans bancs centrals del món, en els anys en què vaig ser coordinador a la Comissió d'Economia del Grup Liberal al Parlament Europeu, em van dir literalment: «Quin procés d'independència política tan peculiar, el de Catalunya, que es produeix amb la majoria dels seus indicadors econòmics en màxims històrics».

2019: PRIMER SUPERÀVIT COMERCIAL AGROALIMENTARI

Al segle XXI veurem coses mai vistes. Per exemple, gràcies a la revolució tecnològica i digital que vivim els Països Baixos ja són el segon exportador mundial d'aliments després dels EUA. Tot i que els Països Baixos tenen només 41.000 quilòmetres

quadrats de superfície (Catalunya en té uns 32.000) i que hi viuen disset milions d'habitants —per tant, el país té una de les densitats més altes del món—, l'any 2018 van produir aliments per valor de 80.000 M€. Aquesta xifra equival a la suma de produccions agroalimentàries d'Itàlia, Espanya i Portugal juntes.

La producció als Països Baixos es fa majoritàriament en hivernacles amb plaques fotovoltaïques al sostre i estalviant aigua fins a uns límits increïbles. Als EUA calen 127 litres d'aigua per produir un quilo de tomàquets, a la Xina 284 i als Països Baixos només 9. De fa dècades, les polítiques públiques neerlandeses impulsen la investigació i la recerca a les universitats, que són al darrere de la innovació en agricultura. Així, per exemple, s'està reduint l'ús de pesticides i fertilitzants en els hivernacles, on els àcars es fan servir contra els aràcnids i els cucs contra les mosques.

També és un gran exportador de productes agrícoles Israel, on l'agricultura és una indústria molt desenvolupada. El país és líder mundial en algunes tecnologies agrícoles, tot i que la seva geografia no és favorable a l'agricultura. El paisatge desèrtic i la falta d'aigua gairebé general, però, no van impedir que l'any 2019 Israel cobrés el 95% de les seves necessitats alimentàries amb produccions fetes al país mateix.

L'any 2019 Catalunya va generar el primer superàvit comercial agroalimentari de la seva història moderna. Aquesta dada, molt desconeguda a casa nostra, és una altra de les raons que expliquen aquest llibre: Catalunya va exportar per valor de 10.677 M€ en el sector agroalimentari, que van suposar, en valor, el 21,2% del total exportat per l'Estat espanyol. Andreu Peix, fundador d'Unió de Pagesos, recorda que el 25% de les empreses agroalimentàries d'Espanya és a Catalunya, tot i que Catalunya només representa el 6% de la superfície total de l'Estat espanyol.

Catalunya és un país mediterrani, i el seu règim de pluges és molt irregular. El medi físic i natural fa que la gestió dels recursos no hagi estat mai fàcil, i encara menys la gestió de l'aigua, atesa la particularitat del territori.

Ignasi Aldomà, en el seu llibre *La batalla per l'aigua*, explica que a Catalunya hi ha una molt clara diversitat d'interessos i necessitats que fa que la gestió d'un recurs escàs com és l'aigua sigui molt complexa. L'episodi de sequera que va viure Catalunya entre 2005 i 2008 va escenificar prou bé les discussions que es produeixen a l'entorn de la gestió de l'aigua, amb possibles transvasaments interns inclosos.

Hi ha dues Catalunyes: a ponent hi ha l'agricultura i la natura, i a llevant, la indústria, els serveis i la població. Tot resseguint Aldomà, aquestes dues realitats tenen una superfície molt similar, però les dotacions, les necessitats i la capacitat de gestió en matèria d'aigua són totalment divergents. Cal assolir un acord de futur sobre l'aigua entre aquestes dues Catalunyes que eviti internament una confrontació entre la visió productivista de l'agricultura i la defensa ambientalista a ultrança, confrontació que pot fer derivar fàcilment un conflicte d'interessos dels usuaris cap als territoris.

Tenint en compte que la domesticació del cicle de l'aigua és una de les grans conquestes de les societats occidentals del segle passat, Catalunya és un dels països que més ha explotat els seus rius durant el segle xx. Així mateix, la difusió de les millores en matèria de gestió hídrica, tant en quantitat com en qualitat, ha estat exponencial en el temps i l'espai, passant per exemple del regadiu per inundació del canal d'Urgell al segle xix a la precisió del rec gota a gota del canal Segarra-Garrigues del segle xxi. Aquesta millora és bàsica per limitar el creixement de consums en benefici del manteniment dels

cabals ecològics, tal com estableix la Directiva Marc de l'Aigua de la UE de l'any 2000.

Un país com Catalunya, pobre en aigua, terra fèrtil i recursos minerals i naturals, l'any 2019 va consolidar el seu sector agroalimentari com el tercer sector exportador, superant per primera vegada les exportacions de l'automòbil, tan important a casa nostra i que té en la planta de Seat de Martorell (una de les millors plantes del grup Volkswagen) una fàbrica que el 2019 va registrar un rècord històric en producció, vendes, exportacions i beneficis.

Aquest superàvit agroalimentari encara té més mèrit si tenim en compte el caràcter tan muntanyós del país. Avui el 64% de la superfície de Catalunya és àrea forestal: segons un estudi del CREAM a partir de càlculs de la Universitat de Yale, hi ha uns mil milions d'arbres, amb una densitat de 640 arbres per hectàrea, amb predomini d'alzines i pins. Aquesta creixent massa forestal absorbeix molta més aigua de pluja que abans i explica la davallada dels cabals dels rius que s'observa en els darrers anys.

L'abandonament de molts camps de conreu, situats en feixes de terra guanyada durant segles als pendents de les muntanyes, ha facilitat la multiplicació dels boscos, que s'expandeixen any rere any. Aquest fet, juntament amb els canvis en la gestió i l'aprofitament, explica per què els boscos creixen més. Fa cent anys hi havia molts menys boscos que avui i els que hi havia estaven explotats plenament; eren boscos menys densos, amb arbres molt més alts i espaiats, i s'alternaven amb els conreus, les muntanyes i les pastures.

Avui la falta de gestió forestal fa els boscos més inflamables, i a les grans ciutats hi ha emergit una cultura que, partint de la més absoluta ignorància de les dinàmiques del món rural, idealitza el bosc en termes absoluts i n'enalteix el ca-

ràcter intocable com a paradigma de salut de l'entorn natural i com a eina biològica contra el canvi climàtic. L'economista Francesc Reguant, expert en agricultura i medi ambient, afirma: «Més bosc no és sempre la millor opció».

El sector agroalimentari català va generar l'any 2019 un volum de negoci de 38.205 M€, xifra equivalent al 16,28% del PIB de Catalunya, i va ocupar directament 163.372 persones. Aquestes dades converteixen el sector agroalimentari en el primer sector econòmic del país. L'integraven 57.423 explotacions agràries, 3.922 indústries d'alimentació i begudes i 436 establiments de la indústria auxiliar agroalimentària.

El sector carni és el primer subsector transformador, amb el 32% del volum de negoci, seguit pel *fine food* (30%), els olis vegetals (9%), el vi (7%), les fruites i verdures (4%), els cereals i molinaria (2%) i el peix i marisc (1%). La indústria d'aliments i de begudes representa el 23% de la xifra de negoci del sector al conjunt de l'Estat espanyol.

En els últims deu anys, els productes alimentaris catalans han incrementat les exportacions un 45% en volum i un 65% en valor. L'any 2019, gràcies als 9.842 M€ d'exportacions, a uns 8.000 M€ d'importacions i a una ràtio de cobertura del 98%, el sector agroalimentari català va esdevenir el dotzè exportador de la UE.

El 2019 les exportacions catalanes van representar el 21% del total d'exportacions de l'Estat espanyol en valor i el 26% pel que fa al nombre d'empreses que exporten regularment. Catalunya exporta aliments a més de 200 països, amb el sector carni com el més actiu, seguit pel *fine food*, les fruites i verdures, l'oli, els vins i el peix i marisc.

Lleida és la Califòrnia catalana des de la inauguració del canal d'Urgell, acabat al segle XIX, possiblement una de les gestes més èpiques de la història de Catalunya. El canal d'Ur-

gell va permetre convertir en regadiu unes 70.000 hectàrees de secà del conegut com el «clot de l'infern» lleidatà, un regadiu que va transformar completament un paisatge quasi desèrtic en un de plenament atlàntic (blat de moro, farratges, arbres fruiters...); passar de Cervera a Tàrraga suposa passar, gairebé, de Cervera a la Bretanya francesa.

Gràcies al canal d'Urgell, una part de la gran plana de Lleida va mudar, com diu Francesc Canosa, «del marró mi-sèria al verd esperança, del desert a l'aigua». Des de mitjan segle XIX el canal d'Urgell pinta tota la immensa, infinita i horitzontal plana occidental catalana del color, l'olor i el sabor a rebost de Catalunya i d'Europa. El canal d'Urgell va ser l'obra hidràulica més important del món a finals del segle XIX. El seu canal principal fa 144 quilòmetres de longitud, però consta també de 323 canals secundaris i tota la xarxa té uns 3.000 quilòmetres de séquies.

Per bé que els primers arbres fruiters van arribar a Lleida des de Califòrnia ara fa cent anys, en una iniciativa pionera de la Mancomunitat de Catalunya, no és fins als anys cinquanta i seixanta que l'expansió i la millora dels regadius i dels canals secundaris de rec va sacsejar l'economia de la plana, tot reconvertint una agricultura bàsicament de secà en camps de presseguers, pomeres i pereres. Europa va descobrir la fruita de Lleida, la primera d'arribar cada any als mercats pel fet de ser els regadius més meridionals del continent europeu. La renda per càpita de la província de Lleida es va situar, a finals dels anys seixanta i principis dels setanta, com una de les més altes a l'Estat espanyol.

Sense aquest gran rebost agroalimentari de les terres de Lleida, que des del 2003 segueix ampliant el regadiu gràcies al canal Segarra-Garrigues, Catalunya no hauria pogut passar mai d'una població de poc menys de dos milions d'habi-

tants l'any 1900 als 7,5 milions habitants actuals. I encara menys, no hauria pogut alimentar i servir com si res els 19,3 milions de turistes que la van visitar el 2019, els quals van suposar el 23% del turisme total estatal i van fer a Catalunya un 23,5% de la despesa turística de tot Espanya.

Un darrer apunt del superàvit comercial agroalimentari català: el primer sector exportador, a gran distància de tots els altres, és el porcí, un sector que competeix —com fa la fruita dolça— en els mercats mundials sense ajudes públiques ni diners de la política agrària comuna. En els darrers anys el sector porcí ha gaudit d'una conjuntura molt favorable: l'any 2019 els preus del porc es van situar per sobre dels 140 euros per cent quilos de porc viu, uns preus establerts en els mercats globals que han permès uns marges del 30% al 40%.

Aquest superàvit comercial català s'ha tornat a repetir en el primer semestre del 2020: les exportacions agroalimentàries de Catalunya van créixer un 9,2% en valor i un 4,4% en volum, segons càlculs de Prodeca, l'empresa dependent del Departament d'Agricultura que s'encarrega d'impulsar les vendes internacionals del sector. Tot i l'impacte de la greu crisi econòmica provocada per la pandèmia, les exportacions del primer semestre del 2020 va ser de 5.420,4 M€, superior als 4.964,70 M€ del mateix semestre del 2019.

El 2020 la ràtio entre valor i volum va créixer un 4,6% respecte al mateix semestre de 2019, una dada que reflecteix el creixement de la venda de productes de més valor, en especial la carn (14%), la fruita i les hortalisses (12,4%) i els olis vegetals (4,7%). En canvi, es van reduir les vendes de peix (-20%), de vi i cava (-8,5%) i els productes gourmet (-5%). El sector carni es va mantenir l'any 2020 com el principal producte exportador agroalimentari, amb un 40% del total i amb la carn de porcí com el 27% de tota l'exportació.